

*Беляєва Л.А. к.е.н., доцент
ХННІ ДВНЗ «Університет банківської справи»
Сафонова Ю.В. фахівець підтримки продаж
ПАТ «САН ІнБев Україна»*

ЗАСТАВА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

На сьогодні зменшення обсягів кредитування є незаперечливим фактом, але для господарської діяльності підприємств, отримання кредитів є майже єдиним виходом із ситуації, яка склалася в Україні.

Важливою умовою видачі кредиту є його забезпечення, що суттєво знижує ризик втрат від неповернення. Застава є одним із видів забезпечення виконання зобов'язань боржником (заставадавцем) перед кредитором (заставодержателем). Відповідно до Закону України "Про заставу" застава - це спосіб забезпечення зобов'язань, в силу якої кредитор (заставодержатель) має право в разі невиконання боржником (заставадавцем) забезпеченого заставою зобов'язання одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами. [1].

Предметом застави можуть стати майно і майнові права які, відповідно до законодавства України, можуть бути відчужені заставником і на яких може бути обернене стягнення, при цьому статтею 4 Закону про заставу визначений перелік майна і майнових прав, які не можуть бути предметом застави. Застава виникає на підставі договору (укладається в письмовій формі), закону або рішення суду.

Значна поширеність операцій застави у господарській діяльності підприємств свідчить про актуальність даного питання та необхідність всебічного його дослідження.

Науковцями і практиками в своїх працях досліджувалася сутність окремих видів застави, питання контролю виконання зобов'язань тощо, проте, особливостям бухгалтерського обліку застави приділялася неналежна увага. Сучасний стан бухгалтерського обліку операцій застави характеризується відсутністю методичних розробок, що в умовах сучасної фінансової кризи, в повному обсязі не дозволяє забезпечити системою бухгалтерського обліку інформаційні потреби сторін договору застави.

Операції застави охоплюють передачу майна в заставу, зберігання застави протягом дії кредитного договору, повернення майна з застави у разі виконання заставодавцем взятого на себе зобов'язання, а також перехід права власності на заставлене майно до заставодержателя, або його реалізація у випадку порушення заставодавцем умов договору застави, тобто невиконання свого зобов'язання перед заставоотримувачем. Дані

господарські операції є об'єктами бухгалтерського обліку як у заставодавця, так і в заставоотримувача.

Відображення операцій із застави в обліку залежить від її виду та майна переданого у заставу, тому як кожен вид застави має свій власний перелік можливих предметів застави, як об'єктів бухгалтерського обліку, і для відображення яких передбачено один або декілька рахунків бухгалтерського обліку (таблиця 1)

Таблиця 1

Види застави та об'єкти бухгалтерського обліку у заставодавця

Предмет застави	Характеристика предмету застави	Рахунок бухгалтерського обліку	Види активів
Іпотека	виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця	101	земельні ділянки
		103	будівлі, споруди
		151	об'єкти незавершеного будівництва
Застава товарів в обороті або переробці	предметом застави можуть бути сировина, товари, напівфабрикати, комплектуючі вироби, готова продукція тощо	201	сировина
		202,25	напівфабрикати
		202	комплектуючі вироби
		26,28	готова продукція, товари
Заклад	застава рухомого майна, при якій майно, що складає предмет застави, передається заставодавцем (як правило, це фізична особа) у володіння заставодержателя	відображаються лише в бухгалтерському обліку заставодержателя	ювелірні вироби
			побутова та офісна техніка
			нерухомість, транспортні засоби
			цінні папери
			майнові права
Застава майнових прав	заставодавець може укласти договір застави як належних йому на момент укладення договору прав вимоги по зобов'язаннях, в яких він є кредитором, так і тих, що можуть виникнути в майбутньому	123,124,125	майнові авторські права, суміжні права, майнові права інтелектуальної власності
		14,40,45	корпоративні права
		122	речові права на нерухоме майно
Застава цінних паперів	якщо законом чи договором не передбачено інше, купонні листи на виплату процентів, дивідендів та інші доходи від зазначеного в цінному папері права є предметом договору застави тільки у випадках, якщо вони передані кредитору заставного зобов'язання	14,35	акції
		182,34,51,62	векселі
		14,52	облігації
		14,35	інвестиційні сертифікати

У заставодавця передача майна (майнових прав, цінних паперів) у заставу відображається на балансових рахунках активів, залежно від виду застави та предмету, і за дебетом рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані», а після виконання ним своїх зобов'язань перед заставодержателем – за кредитом даного рахунку. У заставоотримувача для операцій застави використовуються інші рахунок позабалансового обліку, 02 «Активи на відповідальному зберіганні» і 06 «Гарантії та забезпечення отримані» в розрізах аналітики.

Для високої інформативності даних бухгалтерського обліку та відповідного облікового відображення різних видів застави, суб'єктам господарювання слід розробити власну систему аналітичного обліку операцій застави (за видами застави, та окремими об'єктами, які її забезпечують) або накопичувати інформацію на окремому балансовому рахунку обліку зобов'язань. Для цього, необхідно розробити у обліковій політиці підприємства та впровадити систему обліку різних видів операцій застави майна. Для своєчасного правдивого відображення та удосконалення системи управління об'єктами застави, сформувати раціональну схему документообігу для обліку заставних операцій на підприємстві.

Налагоджена система обліку об'єктів застави надасть можливість своєчасно здійснювати аналіз структури та динаміки їх наявності та руху, а об'єктивний аналіз дозволить впроваджувати ефективну систему управління і контролю за операціями застави майна.

Удосконалення методичних положень бухгалтерського обліку операцій застави дозволить створити систему інформаційного забезпечення, з метою управління зобов'язаннями, забезпеченими заставою. За допомогою залученних кредитних коштів на розвиток господарської діяльності, заставодавець зможе посилити свої позиції на ринку, покращити фінансовий результат своєї діяльності, а фінансова установа -кредитор отримати прибуток та мінімізувати свої ризики.

Законодавчі норми визначають чітку юридичну та економічну сутність господарських операцій, пов'язаних із заставним майном, установлюють вимоги до документального оформлення операцій застави, права та обов'язки як заставодавця, так і заставодержателя, обов'язок оцінки та страхування предмета застави. Відображення операцій застави в бухгалтерському обліку має свої особливості, специфіку облікового відображення їх до моменту надання, під час та при поверненні застави, а також у випадках не виконання заставодавцем взятого на себе зобов'язання і вимагає подальших досліджень щодо методичних підходів відображення в бухгалтерському обліку операцій застави.

Список використаних джерел

1. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T265400.